



การพัฒนาแบบ

"สันติสุข"

"SANTISUK" (Peaceful) Development

ลัดเลาะไปตามเส้นทางเลียบหุบผาและทิวเขา ผ่านโค้งนับร้อยกับบรรยากาศแสนสบาย แม้ขณะนี้เราจะเดินทางออกจาก “สันติสุข” มาแล้ว แต่เรื่องราวการพัฒนาของหมู่บ้านโป่งคำ ชุมชนเชื้อสายลาวพวนที่ตั้งอยู่ท่ามกลางทิวเขาและสายลมหนาวแห่งตำบลดงพญา อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ยังคงเป็นสันติสุขที่ประทับอยู่ในความทรงจำไปอีกแสนนาน และแจ่มชัดเสมอในทุกคราที่ระลึกถึง...

ความทรงจำจากศาลาวัด

เด็กวัยรุ่น อายุตั้งแต่ 14-19 ปี ทั้งหญิงชายกว่า 20 คน กำลังพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ขณะที่สองมือของพวกเขาสาละวนอยู่กับการเด็ดใบฟ้าทะลายโจร บ้างก็ตำครก บ้างก็หั่นพริก ...ทั้งหมดนี้คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงโมงฝึกทำยาหม่อง ลูกประคบ และการเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้าน ณ ศาลาวัดโป่งคำ

เด็กๆ ทั้งหมด เป็นกลุ่มแกนนำเยาวชนที่เดินทางมาจากหมู่บ้านบัวชัยกิ่งอำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เพื่อมาทัศนศึกษาและฝึกปฏิบัติการด้านภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้าน ณ หมู่บ้านโป่งคำ

ไม่เพียงแต่เยาวชนจากหมู่บ้านบัวชัยเท่านั้น หากแต่ยังมีกลุ่มเยาวชนและผู้หลักผู้ใหญ่จากท้องถิ่นอื่นๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ที่สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาศึกษา เรียนรู้ และดูงานในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นประจำ นี่ย่อมหมายความว่าหมู่บ้านโป่งคำมีรูปแบบการพัฒนาที่น่าสนใจมิใช่น้อย และพระอธิการสมคิด จารณธัมโม เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ พระนักพัฒนาผู้สืบสายเลือดชาวโป่งคำมาหลายชั่วอายุคน ก็คือผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญในการ “ปลุก” ความน่าสนใจที่มีอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ให้ขึ้นมาสู่การรับรู้ของผู้คน

โป่งคำเป็นชุมชนเก่าแก่ที่สืบเชื้อสายมาจาก “ลาวพวน”ชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง นับจากวันที่บรรพบุรุษอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ พื้นที่บ้านโป่งคำในปัจจุบัน ก็นับเป็นเวลาได้มากกว่า 400 ปีมาแล้ว (แต่ทางการเพิ่งกำหนดให้ตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2440) ระยะเวลาที่เพียงพอที่จะทำให้ชุมชนนำความรู้ที่ได้จากการสังเกตและเรียนรู้จากทรัพยากรภายในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นความรู้ของตนเองได้ ...หากแต่โป่งคำก็ไม่แตกต่างจากอีกหลายหมื่นหมู่บ้านทั่วประเทศไทย ที่จำเป็นต้องละทิ้งความรู้และภูมิปัญญาเหล่านั้น อันเนื่องมาจากผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา

วิถีการเกษตรแบบเรียบง่ายที่นับวันจะสูญหายไป ความแห้งแล้ง ผลผลิตตกต่ำ การตัดไม้ทำลายป่า แรงงานหนุ่มสาวที่เดินทางออกไปทำงานทำตามเมืองใหญ่ ...ความเปลี่ยนแปลงที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องธรรมดาในห้วงของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคอุตสาหกรรมทันสมัย กลับเป็นเรื่องที่ไม่ธรรมดาในสายตาของผู้ที่รู้จัก ชิมชับและผูกพันกับทุกอนุของความเป็นชุมชนโป่งคำมาตลอดชีวิต

ผู้ใหญ่หลายคนได้แต่ทอดถอนใจกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่ปรารถนา ขณะที่เด็กรุ่นใหม่อีกหลายคนจำต้องไหลไปตามกระแสแม้จะไม่ใช่ว่าความต้องการที่แท้จริง หากแต่พระอธิการสมคิดไม่ใช่นิ่งในคนเหล่านั้น ท่านเชื่อเสมอว่า ความรู้ของชุมชนสามารถจะดำรงอยู่และพัฒนาพร้อมไปกับความทันสมัยของสังคมโลกได้อย่างเท่าเทียม และ “วัด” ที่เป็นศูนย์รวมความรู้และความศรัทธาของชุมชนมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้เอง จะเป็นสถานที่แห่งการรวบรวมยุคสมัยที่แตกต่างเข้าด้วยกัน

การพบกันของวิทยากรสองยุค

เมื่อหลายคนยังถวิลหาอดีต แต่กลับไม่มีใครคิดจะปิดฝืนนำอดีตเหล่านั้น กลับคืนมา เจ้าอาวาสวัดโป่งคำจึงเริ่มต้นการสืบหา และขุดค้นภูมิปัญญาที่ถูกหลงลืมไป โดยอาศัยความทรงจำแต่ด้วยเยาว์ ผสมเข้ากับการพูดคุยขอความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่

Cruising along the roads skirting the valleys and mountains through hundreds of curves with very pleasant atmosphere, though we're leaving "Santisuk", the story of the development of Pong Kham Village, Lao Phuan community situated in the midst of mountains and cool breeze of Du Phong Subdistrict, Santisuk District in Nan Province is still an impressive Santisuk in our memory for a long time. And this will always be vivid every time we think of it.

Memories from Temple Pavilion

Over 20 teenagers aged 14-19 years old, both male and female were talking enjoyably while their hands were busy with plucking Fah Thalai Jon leaves. Some were pounding while others were slicing chili. All these are the incident in the training hours of making balms, hot compresses and learning of local herbs at Pong Kham Temple Pavilion.

These teenagers are leaders of youths traveling from Pua Chai Village, Phu Phiang Subdistrict, Nan Province for study visit and practice in local herb wisdom at Pong Kham Village.

It's not only youths from Pua Chai Village but there're other groups of youths and adults from other locality throughout the country who take turn to study, learn and visit this village. This means that Pong Kham Village has a very interesting model of development. The abbot of Pong Kham Temple, Somkid Charanathammo, a developer monk who is a descendant of Pong Kham for generation, is a key to "arousing" this interesting component of this village to the awareness of people.

Pong Kham is an ancient community descended from "Lao Phuan", a race with its own language and culture. It has been more than 400 years since the day their ancestors settled down at Pong Kham at present. The duration is enough to enable the community to use the knowledge gained from observation and learning from local resources to develop into their own knowledge. Pong Kham is, however, not different from hundreds thousands of villages throughout Thailand that need to abandon the knowledge and wisdom due to the impact of economic development, started around 40 years ago.

The simple way of agriculture which has been gradually lost, drought, lower productivity, deforestation, young laborers who migrate into towns...These changes





พระอธิการสมคิดยังพบปัญหาความไม่แน่นอนอันเกิดจากการที่ความรู้เหล่านั้นไม่ได้ได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้เสียเวลาทดลองว่า:ต้องผสมพืชแต่ละชนิดในสัดส่วนเท่าใดจึงจะได้สีที่เป็นมาตรฐานอย่างที่ต้องการท้ายที่สุดเพื่อให้ความรู้เหล่านี้มีความชัดเจนเป็นมาตรฐานมากขึ้น

ABBOT SOMKID ALSO FOUND THE UNCERTAINTY AS THIS KNOWLEDGE HAS NOT BEEN RECORDED AS WRITTEN DOCUMENT. IT MAY WASTE TIME TESTING THE RATIO OF PLANT TO COME UP WITH DESIRABLE STANDARD COLORS. FINALLY, TO MAKE THIS KNOWLEDGE CLEARER AND MORE STANDARDIZED.



ในชุมชน บวกกับการลองผิดลองถูก จนออกมาเป็นความรู้เกี่ยวกับการใช้พืชพรรณในท้องถิ่นมาสร้างสีสันทให้กับผ้าฝ้ายทอมือ

“ผลของต้นหมากคำแดงจะให้สีส้มเข้ม ใบฮ่อมจะออกสีฟ้าอมเทา แต่ถ้าเป็นใบฮ่อมสดจะให้สีเขียว ส่วนใบต้นพุเจ้าและแก่นขนุนจะให้สีเหลืองในโทนที่ต่างกัน ถ้าพืชชนิดใดมีรสฝาด ขม เปรี้ยว เช่น มะแขว่น และสัก จะนำมาใช้ย้อมผ้าได้ดีสีไม่ตก ความรู้พวกนี้เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาจากปากต่อปาก”

พร้อมๆ กับการค้นพบความรู้ในท้องถิ่น พระอธิการสมคิดยังพบปัญหาความไม่แน่นอนอันเกิดจากการที่ความรู้เหล่านั้นไม่ได้ได้รับการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้เสียเวลาทดลองว่า:ต้องผสมพืชแต่ละชนิดในสัดส่วนเท่าใดจึงจะได้สีที่เป็นมาตรฐานอย่างที่ต้องการ ท้ายที่สุดเพื่อให้ความรู้เหล่านี้มีความชัดเจนเป็นมาตรฐานมากขึ้น ท่านจึงร่วมมือกับนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นและทำเรื่องขอรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จนออกมาเป็นงานวิจัยของชุมชนเรื่อง “กระบวนการพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติบ้านโป่งคำ”

which seem to be common in the midst of change into modernized industrial age have become uncommon in the eyes of those who know, absorb and are related with every inch of Pong Kham community all through their lives.

Many adults deeply sighed with undesirable changes while new generations have to flow with the stream though it is not their real desire. However, Abbot Somkid is not one of them. He always believes that community knowledge can be equitably sustained and developed along with the modernity of global society. In addition, “temple” which is the center of knowledge and faith of community from the past to the present will be a merging center of different ages.

The Meeting of Two-Age Knowledge

As a lot of people still yearn for the past but no one has ever thought about brushing up the past, the abbot of Pong Kham Temple began to seek out for the lost wisdom. He dwelled upon his own childhood memory in combination with talking with the elderly in the community, plus trial and error, which has turned out to be knowledge on using local plants to create colors to hand-woven cottons.

“Fruit of Mak Kham Saet will give dark orange color. Hom leaf will give gray blue color, but if it’s fresh Hom leaf, it will be green. Pu Chao and Kaen Khanun leaves will give different tones of yellow. If any plant has astringent taste, bitter and sour e.g. Ma Hae and teak, it’s good for cloth dyeing as the color will not run. This knowledge has been transferred through words of mouth.”

In concurrence with knowledge discovery in the locality, Abbot Somkid also found the uncertainty as this knowledge has not been recorded as written document. It may waste time testing the ratio of plant to come up with desirable standard colors. Finally, to make this knowledge clearer and more standardized, the abbot cooperated with academics from local tertiary institutions and requested the funding from Thailand Research Fund (TRF), which results in the community research on “Development Process of Natural-Dyed Cotton of Ban Pong Kham.”

The integration of local wisdom with modern knowledge by using such catalysts as microscopic color, Ca(OH)₂, alum water, mud water, and alkali water, in combination with raw materials that can create colors has enabled 1 raw material to give more than 1 color. For example, Malabar almond leaf that used to give only light

ด้วยการผสมผสานความรู้ของท้องถิ่นเข้ากับความรู้สมัยใหม่ โดยนำสารที่เป็นตัวกระตุ้น อาทิ จุลสี น้ำปูนใส น้ำสารส้ม น้ำโคลน และน้ำด่าง มาใช้ร่วมกับวัตถุดิบที่ทำให้เกิดสี จึงทำให้วัตถุดิบ 1 ชนิด สามารถให้สีได้มากกว่า 1 สี ตัวอย่างเช่น ใบหูกวางที่แต่เดิมจะให้เพียงสีน้ำตาลอ่อน แต่เมื่อนำฝ้ายที่ย้อมจากใบหูกวางไปหมักต่อน้ำด่างจะได้เป็นสีแดงเข้ม ถ้าหมักในน้ำโคลนจะได้สีดำ และถ้าหมักในน้ำปูนใสจะได้สีน้ำตาลเข้ม เป็นต้น ด้วยกระบวนการเช่นนี้ วัตถุดิบธรรมชาติภายในหมู่บ้านโป่งคำจึงให้สีสำหรับการย้อมผ้าได้กว่า 120 สี

สู่ประโยชน์ร่วมกัน

ผลการวิจัยที่เกิดขึ้น ใช้เกิดจากการปรึกษาหารือกันเฉพาะเจ้าอาวาสวัดโป่งคำกับนักวิชาการเท่านั้น หากแต่ยังได้ดึงชาวบ้านทุกเพศทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำวิจัยอย่างแยบยล จนทำให้ทุกฝ่ายล้วนได้รับประโยชน์ร่วมกันพร้อมๆ ไปด้วยกับความรู้ที่รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนอย่างถาวร

กลุ่มสตรีทอผ้า ซึ่งมีอยู่เกือบ 100 คน เป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรง ขณะที่ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็มีความสุขมากขึ้น เวลาที่มันักวิจัยหรือคนรุ่นใหม่ที่สนใจในความรู้เก่าๆ มานั่งพูดคุยด้วย ในส่วนของเด็กๆ จะถูกดึงเข้าสู่กระบวนการทำงานในฐานะผู้ช่วยนักวิจัย เด็กๆ จะได้เรียนรู้จากการพูดคุยเก็บข้อมูลกับคนในท้องถิ่น และได้ลงมือปฏิบัติการทดลองง่ายๆ ซึ่งจะทำให้พวกเขาสนุกสนาน ผูกพันกับชุมชน และมีนิสัยใฝ่รู้ติดตัวไปจนโต ซึ่งเป็นผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งที่พระอธิการสมคิดต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็กๆ ในชุมชน

“แรกๆ ก็คิดว่าคงน่าเบื่อ พอทำไปเรื่อยๆ รู้สึกสนุก รู้สึกว่าในหมู่บ้านของเรา ยังมีอะไรให้ค้นหาอีกเยอะ ก็เริ่มๆ คิดว่า โตขึ้นอยากจะเป็นนักวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและชุมชน ยิ่งถ้าได้เรียนถึงด็อกเตอร์และมาวิจัยสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กับชุมชนที่อยู่ได้ก็คิดดี”

วิทยา ปันทองมา เล่าให้ฟังถึงความรู้สึกของเขาในช่วงวัย 14 ปี ไม่น่าว่าในวันที่ยังเพิ่มมากขึ้น ความฝันของเขาอาจเปลี่ยนไป แต่อย่างน้อยที่สุด ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงวัยนี้ก็แสดงให้เห็นว่า ความปรารถนาของพระอธิการสมคิดได้เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นแล้ว

นอกเหนือไปจากการสร้างสีสันให้กับผ้าทอ พระอธิการสมคิดพร้อมชาวชุมชนโป่งคำที่เริ่มตระหนักถึงศักยภาพในชุมชนของตน ยังได้ร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มพัฒนาต่างๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิ กลุ่มเกษตรธรรมชาติ กลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มหมอยาพื้นบ้าน ฯลฯ และในบางครั้งแนวทางการพัฒนาของชาวโป่งคำ ยังทันสมัยทันสมัยโดยไม่หลุดไปจากฐานคิดของการให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้ค่าอีกด้วย

“พญาขอ (เสลดพังพอน) ช่วยดูดพิษ, ปูเล (ไพล) แก้อาการปวดและให้ความร้อนทำให้เลือดลมเดินดี เราจะเอาไม้พวกนี้มาต้มรวมกับสมุนไพรอื่นๆ ที่มีคุณสมบัติรักษาโรคที่เหมาะสมกับแต่ละคน แล้วต่อท่อให้ควันเข้าไปในกระท่อมเล็กๆ ที่สร้างไว้เพื่อให้ชาวบ้านเข้าไปอบตัวและสูดกลิ่นสมุนไพร ซึ่งทุกอย่างล้วนเป็นของที่หาได้ในท้องถิ่นไม่ต้องซื้อหา”

หมู่บ้านโป่งคำในวันนี้จึงมีกระท่อมอบสมุนไพรให้คุณค่าไม่แพ้ห้องซาวน่าหรือการบำบัดแบบอโรมาเทอราพีที่นิยมกันอยู่ในเมืองหลวง

เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนแห่งความสันติสุขของหมู่บ้านโป่งคำ ตำบลคู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ...สันติสุขที่มาจากการเลือกเอง คิดเอง ทำเองของชุมชน

brown color but if cotton dyed by Malabar almond leaf is further fermented in alkali water, it will turn into dark red; in mud water, it will be black; and in Ca(OH)₂, it will be dark brown. With such process, natural raw materials in Pong Kham Village can give more than 120 colors for cloth dyeing.

Towards Mutual Benefits

The result of the research does not occur from the consultation between the abbot of Pong Kham Temple and academics only, but also local villagers of all sexes and ages have been intriguingly induced into the participation process. All parties have reaped the benefits together with the love and pride for their locality.

Cloth Weaving Women Group of almost 100 women is the direct beneficiary while the elderly in the community looked livelier when researchers or new generation interested in the old knowledge talked to them. Children were attracted to working process as assistant researchers. These kids learned from their talks with local people to collect information and practiced simple experiments, which kept them amusing and connected with the community. The quest for knowledge would also become their habit, which is another by-product Abbot Somkid wants to instill in children in the community.

“At first, I thought it would be boring but it’s become more fun. I feel that in our village there’re a lot more to discover and start to think that when I grow up I’d like to be a researcher on natural resources and community. It will be even better if I can study to the Ph.D. level and research what is beneficial for the community I live.”

Wittaya Punthongma talked about his feeling when he was 14 years old. It is not certain whether when he gets older, his dream may change. However, at least, the feeling at this age shows that the desire of Abbot Somkid has been materialized.

Apart from creating colors to woven cloth, Abbot Somkid and Pong Kham community inhabitants who have realized the potential of their community have cooperated to establish various development groups e.g. natural agriculture, youths for environmental conservation, local pharmacist group, etc. Sometimes, the development direction of Pong Kham people is updated, not diverting from the thinking foundation of focusing on making valuable use of local resources.

“Salet phangphon (*Barleria lupulina* Lindl.) can absorb the poison. Phlai (*Zingiber cassumunar* Roxb.) is a painkiller and provides heat, helping with the flow of blood and gas. Boil this with other herbs with the healing properties appropriate with each person, and pipe it into small cottages built for local villagers to fumigate and breathe herbal smell. Everything can be found in the locality without buying.”

Pong Kham Village today has herbal fumigation tents that are as valuable as sauna or aromatherapy treatment popular in the capital.

These are some examples of peacefulness (santisuk) of Pong Kham Village of Du Phong Subdistrict, Santisuk District in Nan Province...the peacefulness from the selection, thinking and doing of the community on its own.